

DIT EN DAT UIT DRENTE

DOOR

H. J. VAN DER MUNNIK

NIET altoos ligt in isolement kracht: het stiefkind onder onze provinciën heeft dat maar al te lang ervaren. In de eeuw der eerste vestigingen lag het Drentsche land aan alle zijden onringd door moerassige hoogvenen, maar bovendien woonden de eerste Drentenaren ook sterk geïsoleerd van elkander; heide en nog eens heide bepaalde hun gezichtskring en van verkeerswegen was er heelemaal geen sprake. Zoo leefde of liever zoo sleepte het oude Drente zich voort in een cirkel van onvruchtbaarheid, waar geen uitkomen was: heide en schapen, later veen en turf — en Nederland deed alsof: Drente, nu ja, dat was Drente. Indien reeds hierom alleen het Drentsche volk een minder pittig volkstype vertoende, het zou alleszins verklaarbaar zijn.

Maar — er is een *nieuw* Drente verzezen en het stiefkind van vroeger is, vooral in de laatste twee decennien wel wat op een troetelkind gaan gelijken! Wat al zorg, eerst van ondernemende verveners en ontginners, toen van overheidswege voor den aanleg van verkeerswegen te water en te land, eindelijk van allerlei cultuur-ontwikkelaars, is er sedert de laatste halve eeuw aan Drente besteed! En het ging nog niet eens zoo heel vlug eerst, want een Drentenaar is van huisuit „doodbedaad“, flegmatisch, ook wat schichtig voor het nieuwe: de schaapherder met z'n breikous dekt lang niet geheel het Drentsche wezen, maar een deel ervan stellig.

Allengs echter heeft men in Drente, ziende, dat de pogingen om deze groote provincie mee te doen deelen in de algemeen oplevende bodemcultuur, *tasbare* vruchten afwierpen, de hand aan den ploeg geslagen en toen ook kwam er durf om de opleving van Drente in Drente te gaan bevorderen. Teekenend is wel, dat de bevolking er na 1875 bijna verdubbeld is!

Evenals in het menschelijk lichaam de vlotte bloedcirculatie een levensvoorwaarde is, is een goed verkeersnet dat voor een land of provincie. In 1875 bezat Drente niet meer dan amper 400 K.M. verharde wegen (en dat was nog veel bij 1850: 62 K.M.), maar in 1925 was die lengte 3½ maal zoo groot geworden.

Met niet minder snel tempo is het verkeer te water uitgebreid: verbreeding der vaarten, maar ook aanleg van nieuwe kanalen, als jongste aanwinst waarvan men

EEN ARTIKEL OVER DRENTE zonder een hei met schapen en schaapskooi, zou niet volledig wezen. Hier is dan het plaatje dat onmogelijk gemist kan worden.

zich de opening van het Lint-horst Homan-kanaal zal herinneren, dat de verbindingen met Groningen, Friesland en N.-O. Overijssel ten goede komt en genoemd is naar den Commissaris der Koningin in Drente, die de opleving van zijn provincie werkelijk niet van hooren zeggen heeft. En derdens: de spoorwegen, waarvan ik mij nog goed herinner de feestelijke opening der N. O. Lokaalspoor, die heel het Oosten van Drente uit z'n isolement verlost en het ten Zuiden via Koevorden met Overijssel en ten Noorden via Assen met Groningen verbond.

Het was dus een behoorlijk wegnenget, dat den tot ontginning gebrachten Drentschen bodem doorsneed, toen het vervoer van producten en hulpstoffen zulk een net hard noodig had. Dat was in hoofdzaak zoo gegaan: de mest der ontelbare schapen diende om bij de dorpen wat vruchtbaren grond te krijgen of te houden: daar werd dan meestal boekweit verbouwd, wat ook geschiedde op afgebrande hei. (Gelukkig is het land, waar 't volk z'n moer verbrandt.) Maar toen kwam de kunstmest! En die is voor Drente al een zeer sterke redder uit den nood geworden. In 't groot en in 't klein is het sindsdien crescendo gegaan: de namen Cremer en Kröller behooren in dit opzicht in een verguld randje te staan.

Sedert 1906 heeft ook de Staat meegedaan door heidegronden voor bebossching aan te koop, en in de laatste jaren door allerlei vorm van directe en indirecte hulp (oprichting van bedrijven, het Kantwartje om het turf surplus weg te werken, het tewerk stellen van Drentsche werklozen buiten Drente, enz.). Als nieuwste vorm van bodem-bemesting heeft men ook al met stadsvuil proeven genomen.

OP DE BOERDERIJ. De geit wordt in Drente zoo veel mogelijk geteeld. Het vorige jaar hebben velen aan de arme Drentenaren zulk 'n dier cadeau gegeven.

En zoo is het nieuwe Drente als uit de asch van afgebrande hei verzezen. Zeker, het ging niet alles van een leien dakje: een Drentenaar kijkt graag de kat eerst eens uit den boom, heidegrond is stug, veen brandt gauw en de werkloosheid was een zware rem, maar — we mogen toch veilig zeggen, dat het Drente van voor 50 jaren, dat van heden niet zou herkennen. Denk eens aan: als jongste vrucht aan den Drentschen boom nu ook al..... een Zuivelbeurs, te Meppel. Wie zou het ooit voorspeld hebben. Pas in 1855 had Drente z'n eerste boterfabriek, maar Meppel is nu de tweede biggenmarkt van ons land en de biggetjes gedijen zeer wel van de wei (plus vischmeel) uit de kaasbereiding. Zoo wascht de eene hand de andere schoon!

Dat er bij zoo eenzijdige belangstelling voor de *stoffelijke* belangen van een oorspronkelijk onvruchtbare provincie, weinig tijd overbleef voor de verzorging van hoofd en hart, laat zich denken. Bovendien was ook de soort van arbeid en de „struggle for life“ van den gemiddelden Drentenaar weinig bevorderlijk aan de vorming of versterking van het geestelijk gehalte. De veenarbeider moest des zomers grof en geestdoodend werk verrichten, ver van huis. En 's winters moest hij den tijd dooden in een land, dor en mat. In zooverre is ook de in Drente met kracht zich ontwikkelende tuinbouw, die zomer en winter zorg vraagt, een best geneesmiddel gebleken voor het gedwongen trage levenstempo van den plattelander.

Het behoef ons dan ook niet te verbazen, dat er in het nieuwe Drente nog heel veel van het oude is te vinden, wat betreft levenswijze, zeden en gewoonten. Men leefde zoo veel provinciaal als lokaal in de afzondering en dus — dicht bij elkaar. De buurschap is in Drente veel meer dan het dorp of de stad, kenmerkend geweest (en ten deele nog) voor de Drentsche samenleving. Grondbezit en grondbewerking, geboren worden en begraven, handel en wandel, het droeg alles het stempel van de *mark*, vandaar het meedoën van de buurschap aan allerlei levens-gebeurlijkheden binnen haar grenzen. Zoo ook de thans nog op te merken naleving van het oude rechtsbewustzijn, dat niet zoover op Matth. 5 vers 39 als wel op vers 38 gefundeerd was. Hieruit ook vloede voort de leekenrechtspraak, thans nog voortlevende in de ver van zachtzinnige wijze, waarop een buurschap korte metten maakt met iemand, die met de tucht op gespannen voet leefde of in de vrijage tegen de ongeschreefde wet van goor-, marke- of buursprake zondigde.

Zoo is er meer merkwaardigs te vertellen, maar dat in het volgende artikel.

DIT EN DAT UIT DRENTE II

WAT hebben de oude Drentenaren moeten lijden onder het odium van hun land: dat het toch niet veel soeps was. Men kan dat nog lezen bij oude schrijvers als bijv. Tenzpigel: „'t Is een grimmert van een vent, nimmer is hij weltevreden, altijd gnort de stijve drent.“ En bij van Arp: „Daaken jongen Wijf, als ick ben, mijn leven verslijten sal met sulcken droogen Goossen. Och was ick so gelukkig dat bij doot was, dien Drent.“ En zoo meer. Altijd weer dat stempel van minderwaardigheid, gedrukt op land en volk beide en..... grootendeels onverdiend.

Men moet zich de „samenleving“ maar eens indenken: men leefde zonder andere communicatie dan die van eigen buurschap of esch, men las (althans vóór 1870) nauwelijks kranten en de sfeer der belangstelling werd bepaald door voedsel, deksel en kleding, door schapen en bodemproducten. En dan die lange winteravonden, volgend op van nietsdoen uitge-rekte dagen! In den haard brandde een turfvuurtje, welks gloed door een droog kienhoutje voldoende werd versterkt, dat het door moeder gesponnen garen door de kinderen tot kousen en sokken kon gebreid worden. Een leeren riem, voorzien van een gesp, werd om het lichaam gebonden en aan dien riem was een houten breischie bevestigd, voorzien van kunstig snijwerk en van een gaatje, waarin de breipriem gestoken werd voor de noodige stevigheid. Zoo kreeg men per winteravond van half zeven tot tien uur een sok, in twee avonden een kous klaar.

Praten en breien ging, al was het wel eens ten koste van het laatste, goed samen en zoo werd over alles en nog wat gebabbeld. Maar — binnen den engen gezichtskring van het Drentsche belang. Is het wonder, dat het bijgeloof hier welig getierd heeft? Daar was de maan in haar beslissend gedachten invloed op het gewas: knol- en wortelgewassen, bij wassende maan gezaaid, zouden veel blad maar weinig knollen of wortelen geven. Bemesting van het hooiland gaf beter resultaat bij wassende dan bij afnemende maan. De eerste Vrijdag na 2 Februari gaf een beeld van het naderend voorjaar, de tweede van den zomer, de derde van den herfst. Uit welken hoek de wind woei op 21 Maart, zou hij zes weken waaien. Gingen de schapen des morgens bij het uitgaan veel tegen elkaar stooten, dan was regen te voorzien en als de kippen geen schuilplaats zochten, den ganschen dag regen.

Dit waren nog betrekkelijk onschuldige dingen. Er waren ook andere. Bijvoor-beeld de vlammeende huizen. Men zag dan een huis in gloed staan (maar het was een visioen); zag men dat in den vooravond, dan duurde het nog lang voor het huis zou afbranden, zag men het 's morgens vroeg, dan kwam er spoedig brand. Zoo had men te Drouwen vóór 1880 wel 20 keer een huis zien vlammen; in 1913 stond het er nog.....

Geestenverschijningen en heksen hadden evenzeer een goed afzetgebied in Drente. Een heksenaar uit de tweede helft der 18e eeuw veranderde zich voortdurend in een vogel, vloog dan naar de Groninger Ommelanden, om daar koeien uit te melken, met die melk in een blikken aker naar Drente te vliegen en daarvan de dorstende hooiers te bedienen. Dat ging goed, totdat een heksenvijand hem in de lucht zag zweven en een geweerschot op hem loste. Toen was het uit.

Na 1870 is het er voor geesten, heksen e.d. in Drente minder op geworden. Het lezen van kranten, ook de invloed van predikanten, die gebruik maakten van voor aller nog duidelijke ontmaskeringen, niet het minst de uitgave van het „Veertien-daagsch tijdschrift voor Evangelische Christenen“ en van goedkope preeken, hebben veel duisternis verjaagd. Wat nog lang bleef, was het geloof aan z.g. voorloopen. D.w.z. men zag „reël“ vóór zich wat nog komen moest. Zoo heeft menigeen tusschen 1890 en 1900 al treinen van den N.-O. Lokaalspoorweg zien rijden, die er in 1905 pas kwam.

Allengs is het bijgeloof onder den invloed van het verkeer te land en te water, teruggeweken en men kan thans in Drente nauwelijks meer menschen vinden, die het ernstig nemen. Met dat al heeft het nieuwe Drente ook heel wat van den ouden tijd afgeschud, dat wel de moeite van het bewaren was waard geweest. Dat de eet- en drinkgelagen bij bruiloften en begrafenissen grootendeels hun monster-achtige afmetingen hebben verloren, is zoo erg niet: de Drentsche stoet (soms 7 pond zwaar, 40 c.M. middellijn en 25 c.M. hoog!) blijft er het onverwoestbaar souvenir van. Maar dat de „wasschupsneugen“ en dergelijke dignitarissen verdwenen zijn, is jammer. In zijn Zondags-pak gedost, met een langen stok, met groen en quirlandes versierd, ging hij, de lijst met uitnodigingen in de hand, de huizen langs

SCHAPENWASSCHEN in de provincie Drente.

om ten bruiloft te „neugen“. Ook het broed (bruid) opeischen is ter ziele; dat geschiedde door middel van een groot gedicht (geriemsel), waarin de wetten der aesthetica wel min of meer in 't gedrang kwamen maar toch menig veelbelovend „dichter“ tot ontluiking gekomen is.

Wat nog niet uit den tijd is, is „de kolde brulloft“. Eenigen tijd geleden is er nog een gehouden. Bij een volksfeest hadden een paar jongelui zoo fundamenteel gevrijd, dat een huwelijk zeer gewenscht was. De „vrienden“ van den jongeman besloten, hiermee voort te varen en den bruidegom te gaan halen, om hem naar z'n bruid te geleiden. Alzoo geschiedde en in een steeds aangroeienden optocht kwam men in de avondschemering aan het huis der bruid. Binnen zat een der burenen met een hoogen hoed op, die als „burgemeester“ fungeerde. Hij liet den jongeman erkennen, dat hij vader in spé was, liet de jongelui naast elkaar plaats nemen, elkaar omhelzen en na een roerende toespraak werd het paar getrouwd verklaard.

Nu is korten tijd later deze plichtigheid door den echten burgemeester nog wel dunnetjes overgedaan, doch de kolde brulloft als zoodanig was toch een ernstig bedoelde handeling en — een typeerend overblijfsel uit den tijd, dat in Drente nog het burenen- en markerecht heerschte. De „buursprake“ was vroeger rechtdoende en vonnis wijzende over de bewoners der buurtschap; deze gemeenschap had haar eigen ongeschreven wetten en wee, die ze schond. Er waren burenenplichten, hulp en bijstand bij geboorte, huwelijk en overlijden, bij huizenbouw en oogst, het verzorgen van zieken, armen en ouden van dagen. Maar zoo was er evengoed onderling opzicht en tucht. Gelijk hierboven bleek. De buurt sprak recht en legde straffen op: geldboete, stokslagen of „dakafdekken“, dat was: uitgestooten uit de buurtschap.

Van die buurtrechtspraak zijn in Drente nog enkele herinneringen bewaard, bijv. de Balloer Kuil bij Rolde, waar eens de 24 leden van den Etsstoel de vierschaar spanden. Een in het bosch op een gerooide plek uitgegraven kuil was de rechtszaal; bij haar bezoek aan Drente is voor de Koningin destijds in die Balloer Kuil nog zulk een rechtszitting in de puntjes opgevoerd.

En nu natuurlijk nog even iets over Drente's Enakskinderen: de hunnebedden, die thans geen andere verdienste meer hebben dan dat ze erg groot zijn. Er zijn nog bijna 60 in Drente en de vier gewichtigste liggen te Borger, Rolde, Tinaarloos en Emmen. Deze kanjers wegen resp. 13.300, 9900, 6000 en 10.400 K.G. Het grootste, bij Borger, is 3 meter lang en 2 meter breed. Uiteraard geven deze „verwaande“ steenen geen zuiveren indruk van de oude grafsteden, waarvoor ze veelal benut werden. Dat kan men beter zien aan de z.g. grafkelders, zooals er nog een te Emmen is, omzoomd door een rij essen, en bestaande uit ± 60 groote steenen, die in ovaalijn rond twee grafkelders zijn opgesteld.

De nuchtere naneef des Drentschen voorgeslachts heeft al heel wat hunnebedden... opgeblazen, om er keislag voor de wegen van te maken. Ja, zoo was de practijk van het leven, dat om oude herinneringen weinig gaf.

Naast de rechtskuil en het hunnebed getuigt ook de Brink nog in menige Drentsche gemeente van het vroegere gemeenschapsleven.

V. D. M.

ONDER: Oude Drentsche woning te Emmen. — RECHTS: Het machinaal turfbaggeren.

